

# O VZŤAHU FILOZOFIE A PRÁVNEJ VEDY

ALEXANDRA KRSKOVÁ, Katedra teórie štátu a práva, Právnická fakulta UK, Bratislava

KRSKOVÁ A.: On the Relation of Philosophy and Jurisprudence, *Filozofia* (1974), No 3, p. 287—297

The conceptional delimitation of the sphere of the juridical-philosophical investigation and its relation to jurisprudence remains still an open and much discussed question. The basis of its investigation is in the Marxist conception of the relation of science and philosophy in general.

The emphasizing of the specificity of the juridical-philosophical investigation directs the attention toward the problem of the eventual formation of an independent juristic branch of "the Marxist philosophy of law", resp. of treating the juridical-philosophical question within the framework of the hitherto general-theoretical branch — the Marxist-Leninist general theory of state and law.

## I

S rastom požiadaviek na spätosť našej právnej vedy s ekonomickým a politickým dianím, s ideologickou a svetonázorovou problematikou rastie aj záujem o právnofilozofické skúmanie. Zdôrazňovanie nevyhnutnosti filozofickej reflexie tejto vedy, dosahu jej metód a zmyslu jej výsledkov, úsilie po nadviazaní kontaktov so spoločensko-filozofickým myslením sú všeobecne a naliehavé.<sup>1</sup>

Právo i právna veda sú nesmierne dôležitým komponentom kultúrneho prostredia svojej doby a len v tomto kontexte získavajú plný význam. Právo, ktorého genézu ovplyvňuje okrem materiálnych faktorov aj určitá koncepcia sveta, hierarchia uznávaných hodnôt a sledovaných cieľov, leží v základe každej diskusie a vzťahoch človeka a spoločnosti.

V našom článku by sme sa chceli pokúsiť prispieť k riešeniu jednej z množstva nerozpracovaných otázok filozofie socialistického práva — k samému koncepcnému vymedzeniu oblasti právnofilozofického skúmania a jeho vzťahu k právnej vede, resp. ku všeobecnej marxisticko-leninskej teórii štátu a práva.

Autor prvej československej práce, zasvätenej špeciálne filozofickým problémom práva, V. K n a p p po kladnej odpovedi na otázku, „či je alebo nie je marxistická právna filozofia“, necháva otvorený problém, či je právna filozofia

<sup>1</sup> Sovietska právna teória si všima problém vzťahu právnej vedy a filozofie, i keď okrajovo, už r. 1964 v Metodologických problémach nauki, AN ZSSR, Moskva. Z metodologického hľadiska hovorí o vzťahu filozofie a práva aj Strogovič v článku *Filosofija i pravovedenie*, uverejnenom v Sovetskom gosudarstve i prave, 1965, č. 6. O dva roky neskôr vychádza v Prahe monografia V. Knappa *Filosofické problémy socialistického práva*. Otázkou sa zaoberá viac autorov príspevkov na konferencii štátoprávných teoretikov európskych socialistických krajín, ktorá sa konala r. 1967 v Budapešti. Roku 1970 vychádzajú v Leningrade Kerimove a Javičove *Filosofskie problemy gosudarstva i prava*. P. E. Nedbajlo vyslovuje svoje stanovisko k problému na str. 104—105 svojej monografie *Vvedenje v obščuju teoriju gosudarstva i prava*, Kijev 1971. Roku 1972 vydáva nakladateľstvo Mysl v Moskve Kerimove *Filosofskie problemy prava*. Diskusia pokračuje v článkovej tvorbe juhoslovanských, nemeckých, poľských, maďarských a rumunských autorov.

„totožná so všeobecnou marxistickou teóriou štátu a práva, alebo tvorí jej základnú a veľmi rozsiahlu súčasť“. (1, s. 14)

Oporným a východiskovým bodom posudzovania tohto vzťahu bude pre nás riešenie vzájomného pomeru vedy a filozofie na všeobecnej úrovni:

*Veda* je systematickým, zovšeobecňujúcim myšlienkovým procesom prenikania od javovej podoby štruktúrne rozlíšených úsekov skutočnosti k ich podstate a súčasne relatívne konzistentnou sústavou poznatkov vyjadrujúcich zákonitosti tejto skutočnosti. Na základe faktov a súvislostí, ktoré vo svojich špecifických konfiguráciách racionálne postihujú jednotlivé oblasti reality, usiluje sa o formuláciu hypotéz, teórií, zákonitostí.

Vedecké disciplíny v každom období charakterizujú „určité spoločné tendencie, spoločné poslanie a najmä spoločné možnosti, ktoré určujú ich jednotnú formu...“ (2, s. 17) Filozofia predstavuje systematické uvedomenie si tejto jednoty v tej-ktorej etape vývinu.

Široko a univerzalisticky koncipovaná vnútorná štruktúra *filozofie* jej umožňuje plniť tak spoločenské, ako aj individuálne poslanie. Je koncepciou prírodného, spoločenského a racionálneho bytia, všeobecnou teóriou a metodológiou poznania i základom svetonázoru.

Vzťah vedy a filozofie je vždy konkrétne modifikovaný v rámci istej spoločensko-ekonomickej formácie a má teda svoj triedny a sociálny aspekt. Ak je každá filozofia spoločensky a triedne podmienená, potom logicky nerozporný nárok na pravdivosť a univerzalitu bude mať taká filozofia, ktorá vo svojich sociálnych predpokladoch preferuje celospoločenské záujmy a ktorej nositeľkou je trieda najtesnejšie spätá s hybnými pákami vývinu spoločnosti. Tieto atribúty nepochybne patria marxistickej filozofii.

Kým budeme hovoriť o vzťahu vedy a filozofie, budeme rozoberať, vzhľadom na účel tohto článku, vzťah marxistickej filozofie ako jednoty dialektického a historického materializmu, ktorého základom a jadrom je materialistická dialektika, k marxisticky orientovaným spoločenským vedám.

Historický materializmus, skúmajúci celkový, svetonázorový aspekt spoločenského vývinu, je východiskom pre skúmanie javov, ktoré sú predmetom jednotlivých spoločenských vied, a súčasne je filozofickým zovšeobením výsledkov dosiahnutých týmito vedami. Jeho vznik dokázal, že vedecká filozofia nenahrádza spoločenské vedy ani spoločenskú prax, ale organicky sa včleňuje do ideového a politického boja robotníckej triedy na čele s komunistickou stranou za premenu spoločnosti.

Azda nikdy nebol zväzok spoločenských vied a filozofie taký tesný ako v súčasnosti. Pokračujúca diferenciacia a špecializácia jednotlivých odborov, rýchle zastarávanie dosiahnutých poznatkov evokujú pocit naliehavej potreby syntetizujúcich, integrujúcich väzieb. Odborné vedy sa stávajú svojou výslovnou tendenciou prispieť k riešeniu svetonázorových problémov, narastaním metodologického prvku a potrebou budovať širšie teoretické koncepcie novým spôsobom filozofickými. Filozofia ako dôležitá zložka pri určovaní predmetu a metódy vied, vplyvom svojich záverov, metódami svojho skúmania a uznaním racionality v oblasti svetonázoru sa stáva vedeckou.

Filozofia pramení vo vedách v tom zmysle, že každý filozofický pojem, ak má byť súčasťou vedeckého svetonázoru, vedeckej filozofie, musí mať nevyhnutne základ vo vedeckých disciplínach. Avšak tak ako filozofická predstava vzniká na pozadí konkrétnej totality skúseností, koncentrovanej vo vedách, aj jednotlivé disciplíny a ich pojmy vznikajú len vo svetle a na pozadí predstavy o celej skutočnosti (2, s. 18).

Akokoľvek sú však filozofia i veda odrazom bytia, vedomou duchovnou aktivitou človeka, smerujúcou k dosiahnutiu objektívnej pravdy, akokoľvek sa v procese historického vývinu navzájom ovplyvňujú a podmieňujú, predsa len ide o dve *rôzne*, špecifické formy spoločenského vedomia, svojrázne späté so spoločenským bytím.

1. Veda a filozofia sa líšia *stupňom všeobecnosti* svojich záverov: pre každú praktickú činnosť možno formulovať teóriu, ktorá udáva všeobecné štruktúrne črty tejto činnosti a štandardy jej vývinu. Jestvujú rôzne stupne zovšeobecnenia takýchto činností. Na najvyššom stupni stojí sústava najvšeobecnejších princípov ľudskej aktivity, včítane vedeckého myslenia a skúmania — materialistická dialektika.

Úlohou historického materializmu však nie je len robiť encyklopedickú syntézu poznatkov jednotlivých spoločenských vied, byť nadstavbou všeobecnejších teórií nad ich menej všeobecnými teóriami. Aj keď materiálom na budovanie filozofických záverov sú pojmy, hypotézy, teórie, zákony atď. špeciálnych vied, filozoficky relevantným zovšeobecnením je len to, čo sa stáva momentom myšlienkového reprodukcii historickej totality praxe, čo teda vyjadruje moment dialektickej interakcie všeobecného a špecifického v subjektovo-objektovom predmete. Pritom špecifikum predmetu filozofie nie je len v tomto najvyššom stupni zovšeobecňovania, ale aj v jej typicky reflexívnom postoji k ľudskej činnosti a jej hodnote.

2. Ďalej kým spoločenské vedy (ako vedy vôbec) ostávajú v dimenziách skúmaného objektu, filozoficky relevantnou rovinou myslenia je *interakcia objektívneho a subjektívneho*. V každej čiastkovej vede je prakticky stelesnený vzťah medzi bytím a vedomím, medzi človekom a svetom, ale osobitným predmetom teoretického skúmania sa tento vzťah stáva až vo filozofii.

Každá forma ľudskej praxe, ak je zafixovaná v teoretickom poznaní, predstavuje systém kategórií, t. j. logiku teoretického myslenia. Potom sa aj konkrétne spoločenské vedy svojím obsahom javia ako teórie konkrétnych druhov dialektického poznania a majú takto metodologický význam. Navzájom sa líšia spôsobom i formou poznávania, predpokladmi a metodickými vzťahmi. Avšak zjednotenie, zosystemizovanie a ozrejenie noetickej a metodologickej stránky spoločenských vied patrí filozofii.

Pre marxistické spoločenské vedy plní dialektická metóda marxistickej filozofie funkciu všeobecného metodologického nástroja poznania.<sup>2</sup> Táto metóda

<sup>2</sup> Nechávame tu stranou otázku, či marxistická materialistická dialektika je iba jadrom gnozeológie, alebo je tak gnozeológiou, ako aj všeobecnou metodológiou, otázku, ktorá v marxistickej filozofii čaká na riešenie.

sa potom modifikuje v závislosti od špecifika tej-ktorej spoločenskej vedy a ňou skúmaného predmetu či procesu.

3. Ďalším rozdielom medzi marxistickou filozofiou a spoločenskými vedami je to, že kým záber príslušnej vedy je ohraničený na niektoré výseky skutočnosti a jednotlivé čiastkové vedy sú vzájomne diferencované rozdielnymi skladbami vlastných systémov a svojimi štruktúrami, filozofia skúma spoločenskú realitu ako celok, jednotu všeobecného, zvláštneho a jedinečného v tejto realite, a osobitne skúma sám proces poznania ako špecifický proces odrážania sveta v pojmoch. Poslaním filozofie je teda pojmove reprodukovat *jednotu poznania celku skutočnosti* a jej zmysel na základe faktov a zákonitostí zistených jednotlivými spoločenskými vedami.

S tým úzko súvisí aj *svetonázorový charakter* filozofie. Nevyjadruje totiž len sám proces hľadania objektívnej pravdy o svete a človeku, ale je aj výrazom uznávania istých hodnôt, myšlienkovou rekonštrukciou dialekticky rozpornej skutočnosti, „duchovnou kvintesenciou svojej doby“ (3, s. 28). Svetonázorovým charakterom filozofie je podmienená jej ideová stránka a stránka spoločensko-kultúrnej funkčnosti, od ktorej závisí tvorba politiky danej historickej epochy a kde treba hľadať prameň praktického chápania miesta jednotlivca v politike, morálke i práve.

Marxistická filozofia môže svoju úlohu svetonázorového uvedomenia si vlastnej činnosti plniť len vtedy, ak podrobí čiastkové vedy filozofickej analýze. Teoretické pochopenie a sebauvedomenie spoločenských vied patrí k základným svetonázorovým otázkam našej doby. Integrácia nimi dosiahnutých poznatkov a spoločenskej praxe v marxisticko-leninskom svetonázore je najdôležitejším zdrojom duchovnej prevahy socialistickej spoločnosti.

Hlbšia analýza vzájomných vzťahov medzi vedou a filozofiou sa vymyká našim možnostiam. Myslíme si však, že naznačené rozdiely medzi nimi dovoľujú záver, že nijaká čiastková spoločenská veda nie je schopná vlastnými prostriedkami zdôvodniť všeobecnosť a špecifikum svojho predmetu, myšlienkové a experimentálne postupy, ktorými sa ho zmocňuje, vzťah k cieľom ľudského života. V týchto témach nevyhnutne prechádza na terén filozofie.

## II

Vzťahy medzi marxistickou filozofiou a marxistickou právnou vedou sú jedným z aspektov všeobecného vzťahu, ktorým sme sa doteraz zaoberali. Právna veda je systematickým, zovšeobecňujúcim myšlienkovým procesom prenikania od javovej stránky normatívnej skutočnosti k jej podstate a súčasne relatívne konzistentnou sústavou poznatkov, vyjadrujúcich zákonitosti tejto skutočnosti.

Prvý problém, ktorý sa stavia do cesty systematickej jednote tejto vedy, je na jednej strane unitárna povaha právnej reality, diktujúca komplexný prístup k jej skúmaniu, a mnohotvárnosť, zložitosť, prelínanie jednotlivých jej aspektov na druhej strane. V právnych vedách vždy existovala charakteris-

tická dvojkoľajnosť, spôsobená množstvom dimenzií právnej reality. Na jednej strane všeobecné úvahy nad podstatou, cieľom či zmyslom štátu a práva, na druhej strane pozitívna analýza jeho formálnych elementov.

Druhým problémom je to, že právna veda si do veľkej miery vedeckou reflexiou vytvára a modifikuje svoj predmet skúmania, takže je veľmi ťažké, či už historicky alebo systematicky, určiť, čo je v platnom práve predmetom vedy a čo jej výtvorom.

Právna veda spočíva na poznávaní a odhaľovaní kauzálnych zväzkov skutočnosti, na štúdiu právneho poriadku a jeho realizácie. Porovnáva, kvalifikuje rôzne systémy pozitívneho práva, inštitúcie, ktoré ich tvoria. Zaoberá sa reálnymi vzťahmi práva a spoločnosti. Zaujíma ju aj tvar práva v minulosti. Na základe poznatkov o fungovaní práva snaží sa vytvárať čo naoptimálnejšie varianty právneho regulovania. Vplýva na zameranie zákonodarstva i na právnu prax a robí tým neoceniteľnú službu právnemu a vôbec spoločenskému životu svojej doby. Ale to je iba jedna perspektíva právnej vedy, ktorú by sme mohli nazvať opisnou, *deskriptívnou*. (4, s. 983)

Východiskom našej právnej vedy je marxizmus. Jemu vlastná metóda, materialistická dialektika orientuje právnu vedu nielen na momenty historicko-genetické, ekonomické či sociologické. Nenecháva právnikovi ponoriť sa do analýzy normatívneho materiálu, sústrediť sa iba na jeho formálny aspekt, pojmové spracovanie, systemizáciu či interpretáciu v hraniciach bezprostrednej aplikácie. Obracia jeho pozornosť na filozoficko-kritické úvahy o prameňoch, cieľoch, pôsobení práva v meniacich sa spoločensko-ekonomických podmienkach, o najadekvátnejších spôsoboch jeho poznávania. Orientuje ho nielen na exegézu, ale aj na zdokonaľovanie tohto práva, na úvahy o jeho adekvátnosti vytýčeným cieľom komunistického budovania. Tu sa perspektíva právnej vedy v mnohých smeroch stáva kritickou, reflexívnou, *hodnotiacou*.

Už samo hľadanie zdôvodnenia práva v historicko-spoľenskej realite (ktorá je taktiež kultúrnou realitou) poukazuje na koreláciu právnej vedy a historického materializmu. Medzi týmito dvoma formami skúmania práva je priam nevyhnutná vzájomná integrácia. Ak totiž základné pojmy a argumenty právnej vedy sa začínajú samým pojmom práva, ktorý je kategóriou historického materializmu, potom zasa historický materializmus musí brať do úvahy fakty pozitívnej právnej reality, aby mohol konfrontovať a aplikovať svoje všeobecné závery. A tak súčasnú marxistickú právnu vedu charakterizuje tak snaha „zvedečiť“ doterajšie smery bádania, ako aj úsilie teoreticky, filozoficky reflektovať právnu dogmatiku a jej metódy.

Myslíme si však, že rozdiely medzi marxistickou filozofiou a spoločenskými vedami, ako sme ich všeobecne načrtli, možno pozorovať aj v špecifickej doméne skúmania práva.

1. Marxistická právna veda sa nikdy neuspokojovala s jednoduchou akumuláciou faktov, hoci boli akokoľvek dôležité. Jej snahou vždy bolo presvedčiť sa, či komplex fenoménov, ktorými sa zaoberá, vykazuje systematicky sa opakujúce elementy, ktoré môžu byť vyjadrené v pojmoch generalizácie, t. j. ako všeobecné zákonitosti. Stále však pritom ostáva ohraničená svojou praktickou

finalitou. Celá budova právnej vedy je postavená z mnohých parciálnych syntéz, avšak v otázke najvyššieho zovšeobecnenia, v otázke postihnutia ontologickej dimenzie právnych fenoménov, odhalenia ich zmyslu a dôsledkov pre ontologickú štruktúru ľudskej existencie vôbec prechádza právna veda na terén filozofie, jej úvahy sa stávajú filozofickými. Tu už ide o kategoriálnu analýzu špecifickej oblasti spoločenského bytia, objektivizovaného bytia, ktorým je právo ako základ štruktúry právnej reality.

2. V dôsledku vrastania doktrínálnych elementov do predmetu právnej vedy, tak ako sme už spomenuli, právna veda nikdy dôsledne nespĺňala požiadavky tzv. vedeckého scientizmu. Vychádza však z metodologického predpokladu autonómie objektu, stojaceho mimo subjektu, objektu ako empirického faktu, ktorého zákonitosti sa snaží poznať.

Až na filozofickej rovine sa skúma právna realita v jej spojení so subjektom poznávania, až tu vystupuje ako moment ontognozeologického procesu. Na tejto rovine sa analyzuje právne myslenie a poznávanie, zisťujúc, ako sa na ňom zúčastňujú objekt i subjekt, tu sa využívajú poznatky a skúsenosti všeobecnej gnozeológie.

Základným metodologickým východiskom pri riešení otázok vedeckého skúmania práva je totiž chápanie tohto javu ako špecifickej kategórie historického materializmu. Historický materializmus určuje správnu koncepciu jeho skúmania prostredníctvom kategórie práva, a to tak z hľadiska zákonitostí jeho vzniku, rozvoja a odumierania, ako aj z hľadiska dialektickej jednoty vedomia a bytia, objektívneho a subjektívneho (5, s. 24).

Historický materializmus skúma základy právneho myslenia, objasňuje charakter dosiahnutých poznatkov, zásobuje právnu vedu základnými, všeobecnými metódami poznávania, učí ju správne aplikovať filozofické kategórie na analýzu právnych javov. Študuje právnu realitu, predpokladajúc vzájomný vzťah polarít a súčasne funkčnej dialektiky medzi subjektom a objektom poznávania, kritizuje metódy právnej vedy, predpoklady, na ktorých tieto metódy spočívajú, i hodnotu nimi dosiahnutého poznania. Vytyčuje základné línie bádania a historicko-kritickej rekonštrukcie práva.

3. Ďalej kým právna veda by mala čo najobjektívnejšie skúmať a hodnotiť právne javy vzhľadom na systém, ku ktorému patria, racionálne spracovávať obsah pozitívneho práva v jeho konkrétnej časopriestorovej realizácii a súčasne byť kritickou reflexiou nad týmto právom, filozofický aspekt jej skúmania by predstavovala identifikácia toho, čo je špecificky právne v ľudskej aktivite vo vzťahu k totalite ľudských aktivít, t. j. vo vzťahu k ľudskému životu a svetu vôbec. Úlohou filozofického skúmania by malo byť poznávanie významu a hodnoty právnej skúsenosti ľudstva ako celku, objasňovanie vzťahov medzi kultúrou a celým priestorom aktivity, kvalifikovanej ako právna.

Základom a zmyslom sveta právnych fenoménov je práve tá tvárnosť a zmysel, ktoré im vtlačí živý človek. Predmetom právnych noriem nie sú právne pojmy, ale životné situácie, ktoré predstavujú tieto normy v ideálnej podobe. Filozofické úvahy o ľudskej podstate, bytí, konečnom celi ľudskej existencie a príslušných prostriedkoch dosahovania týchto cieľov — to všetko



je súčasťou marxistickej filozofie, ktorá sa snaží svet poznať, aby ho pretvorila. Svet práva je súčasťou zložitého mnohotvárneho sveta a bytia človeka. Filozofický pohľad, prenikajúci za špecificky technický charakter normatívneho systému, t. j. za hranice formy, odhaľuje svet, ktorý suchým jazykom kategórií, definícií, prísne logických konštrukcií je predsa svetom vzájomných vzťahov medzi záujmami, vôľami, koncepciami a ideálmi.

Filozofia ako triedny svetonázor teoreticky zdôvodňuje záujmy zakotvené v práve, pomáha právnej vede riešiť ideologické otázky, ktoré sa v každej výraznej etape vývinu natískajú právnikovi ako vedcovi aj ako človeku.

Základným problémom v tejto oblasti je vysvetlenie dialektického prechodu ontologického faktu k právnej hodnote. Právnofilozofické úvahy sa začínajú skúmaním dialektiky potrieb, záujmov a hodnôt, vedúcich k vzniku sveta právnych fenoménov a vtlačajúcich im význam. Ľudské potreby vytvárajú ontologickú štruktúru záujmu a záujem je zasa genetickým základom premeny právnych hodnôt na pojmový svet pozitívneho práva. Cieľom týchto úvah je ozrejmienie nerozlučných zväzkov hodnôt a faktov, ktoré sú príčinou stálego vývinu práva.

Axiologický prístup, spočívajúci tak na vytýčení ideálov štátoprávneho budovania, ako aj na hodnotení skúmaných javov zo zorného uhla týchto ideálov, vnáša do nazerania na právo triednosť a umožňuje určiť kvalitu práva ako faktora kultúrneho života spoločnosti ako celku.

Domnievame sa, že spomínané otázky ontologickej kvality rôznych dimenzií právnej reality (najmä materialistické traktovanie štátu a práva), otázky dôsledného využívania všeobecnej dialektikomaterialistickej metódy skúmania, aplikácie všeobecných filozofických kategórií na oblasť skúmania práva, axiologické problémy, rozpracúvanie svetonázorovej stránky právnej vedy a jej gnozeologických možností sú témami výrazne apelujúcimi na filozofické riešenie.

Marxistická filozofia dáva teoretické zdôvodnenie právnym javom a stimuluje právnu činnosť, má vplyv na všetky sféry právneho vedomia, zdôvodňuje samu právnu vedu. Právna veda, ktorá by sa závermi zo skúmania empirického materiálu svojej špecifickej oblasti nezapojila do prúdu filozofického myslenia svojej doby, spreneverila by sa svojmu spoločenskému poslaniu. A naopak, filozofické úvahy o práve, ktorých vedecká plodnosť by sa nepreverovala praktickým skúmaním faktov, by ostali zaujímavou, ale prázdnu špekuláciou. V tomto zmysle sú obe tieto rôzne formy poznávania práva od seba neodlučiteľné.

### III

Zdôraznenie špecifickosti právnofilozofického skúmania priamo poukazuje na problém, či sa najvšeobecnejšie, filozofické témy majú stať predmetom skúmania samostatného odvetvia — „marxistickej filozofie práva“, alebo sa majú traktovať v rámci všeobecnoteoretickej disciplíny, ktorá vošla do vedeckej i pedagogickej praxe socialistických krajín pod názvom marxisticko-leninská všeobecná teória štátu a práva.

Pravda, z čisto teoretického hľadiska zaradiť určité témy či poznávacie funkcie do oblasti filozofie práva, alebo ich rozoberať v rámci všeobecnej teórie štátu a práva nemá podstatný význam. Takéto postavenie otázky nie je však celkom bezvýznamné z hľadiska praktických možností a didaktických cieľov.

Zástancovia názoru o nevyhnutnosti vyčleniť v systéme marxistickej právnej vedy autonómnu disciplínu — filozofiu práva<sup>3</sup> argumentujú prevažne tým, že vnútorná štruktúra konštrukcií všeobecnej teórie štátu a práva často vedie k tomu, že filozofické problémy sa často rozdrobene traktujú v rôznych kapitolách, čo nedáva možnosť získať celkový obraz, úplnú predstavu o stanovisku tejto teórie k najzávažnejším filozofickým otázkam. Štruktúra filozofie práva by sa mala výrazne líšiť od teórie práva tým, že by „určovala podstatu práva v rámci všeobecnej ontológie, ktorá hľadá podstatu univerza. Predmetom právnej ontológie by bol odraz samej právnej skúsenosti, určenie jej dosahu a hodnoty, kým všeobecná teória práva odráža samu túto skúsenosť, a nie je jej reflexom“.

(6, s. 345)

Ako ďalší dôvod pre konštituovanie filozofie práva sa uvádza aj presvedčenie, že naša právna teória si nikdy nevytyčovala ciele, ktoré vždy stáli pred právnou filozofiou (7, s. 160). Teória práva by mala byť systémom všeobecného poznávania práva, platného vo vzťahu k určitým typom právnej regulácie, systémom, ktorého princípy nestrácajú empirickosť a pojmy druhovú i relatívnu platnosť. Zatiaľ filozofia práva by sa neviazala na pozitívne právne témy, integrované v istom období civilizácie, a mohla by poskytovať princípy a pojmy platné pre akékoľvek právo.

Tieto argumenty očividne smerujú proti právnej teórii ako syntetickému a systematickému opisu reality práva, ako lokálnej vede, ktorej predmetom je len štúdium pojmovej a axiomatickej stavby právneho poriadku, bez ohľadu na jeho ciele, etickú hodnotu a praktickú realizovateľnosť. Takáto všeobecná teória by bola iba pozitivistickou náhradkou za niekdajšiu filozofiu práva, ktorej sa uprel názov, aby sa odvrátilo podozrenie z metafyziky.<sup>4</sup>

Marxisticko-leninská všeobecná teória štátu a práva má však od svojich začiatkov bohatšiu náplň a väčšie ambície.

Aj formulovanie tejto teórie, ako každej teórie istej vedy, spočívalo na „vyčlenení mnohých javov, ktoré má registrovať a objasňovať, na konzekventnom

<sup>3</sup> Keďže v našom článku chceme upozorniť na súčasný stav rozpracovanosti otázky vzťahu právnej vedy a filozofie v tvorbe marxistických autorov, nebudeme sa tu zaoberať názormi buržoáznych právnych teoretikov, vyslovených najmä v čísle Archives de Philosophie du droit r. 1962, ktoré bolo zasvätené špeciálne odpovediam na otázku „čo je právna filozofia?“.

<sup>4</sup> Ako je známe, v procese historického vývinu právnych vied vzťahuje sa formovanie filozofie práva ako autonómnej disciplíny asi k začiatku 19. stor. a je zásluhou predstaviteľov prirodzenoprávnej školy. Takto sa právna filozofia stala svojho druhu synonymom prirodzenoprávnej koncepcie. To aj vysvetľuje, prečo ostro vyjadrená reakcia právneho pozitivizmu na túto koncepciu našla svoje vyjadrenie v budovaní novej, od filozofie práva odlišnej, všeobecnoprávnej disciplíny. Názov všeobecná teória práva sa utvrdil najmä po založení Medzinárodnej revue teórie práva v Brne, redigovanej Duguitom a Kelsenom. Už sám tento názov svedčil o tom, že išlo o odmietnutie chápania práva mimo rámca jeho pozitívnosti,



ustálení pojmového aparátu, sformulovaní (pomocou tohto aparátu) teoretických téz, ustálení metod infalifikácie či verifikácie, na aplikácii týchto metód a usporiadaní prijatého súboru tvrdení tak, aby základné hypotézy či axiómy dávali vyjasnenie menej všeobecných téz" (8, s. 259). Avšak východiskom základných teoretických téz tejto teórie sú objektívne dané filozofické vzťahy, ktoré súvisia so základnými filozofickými témami: exegéza, bytie a existencia práva, právne vedomie, problémy de lege ferenda a pod. O tieto témy, o túto filozofickú orientáciu umožňuje rozšíriť všeobecnú teóriu štátu a práva domínujúca úloha všeobecnej teórie historického materializmu.

Teória štátu a práva zaberá v systéme marxistickej právnej vedy miesto rozvinutej teórie právnych javov v pravom slova zmysle: v mnohostrannosti týchto javov odhaľuje ich všeobecnú podstatu, príčiny ich vzniku a zániku, zákonitosti ich existencie a vývinu. Kategórie a princípy tejto teórie určujú aj jej metodologický význam v systéme právnej vedy (5, s. 36). Zaoberá sa aj systemizáciou a delimitáciou hraníc medzi jednotlivými odvetvami právnej vedy, kriticky preveruje vedeckú zdôvodnenosť vytvárania nových disciplín a hľadá styčné body medzi právnou vedou a ostatnými spoločenskými vedami. Stále viac miesta v nej zaberajú axiologické problémy (9, s. 197).

Preto možno súhlasiť s Knappom, že všetky právnofilozofické problémy (ontologické, gnozeologické, metodologické a axiologické) možno skúmať (a v skutočnosti to tak je) v rámci marxistickej všeobecnej teórie štátu a práva (1, s. 16) ako „celostnej a jednotnej vedy, v ktorej sa teória neredukuje na dogmatické skúmanie platného práva a nie je teda v protiklade s filozofiou práva, ktorá skúma štát a právo ako ideál, ku ktorému sa treba uberať" (10, s. 191).

Prikláňame sa teda k integrujúcemu riešeniu, spočívajúcemu na pokuse zjednotiť vedecké i pedagogické kritériá, podľa ktorého by marxistická všeobecná teória štátu a práva mala rozvíjať svoje skúmanie:

1. v aspekte teoreticko-právnom, v rámci ktorého by vypracúvala základné kategórie, spoločné pre všetky odvetvia pozitívneho práva, skúmala reálne vzťahy práva a spoločnosti, ústiace do konštruovania najoptimálnejších variantov právneho regulovania, prípadne porovnávala a kvalifikovala inštitúcie rôznych systémov pozitívneho práva atď., teda skúmanie právnodogmatické, sociologické, psychologické či komparatistické;

2. filozofický aspekt tejto teórie by predstavovali fundamentálne, široko zovšeobecňujúce závery skúmania právnej ontológie, gnozeológie, metodológie a axiológie. Avšak aby bolo možné takéto závery skúmania všeobecnej teórie štátu a práva kvalifikovať ako závery právnofilozofické či filozoficky zovšeobecňujúce, treba — podľa nášho názoru — plne na ne uplatňovať kritériá, ktoré na úrovni všeobecnej filozofie vymedzil (bez nároku na úplnosť) V. Filkorn (2, s. 20).

Vedecké pojmy všeobecnej teórie štátu a práva sa v takej miere stávajú filozofickými, v akej

a) aspoň implicitne obsahujú a vyjadrujú vzťah k celej skutočnosti;

b) v akej sú najvšeobecnejšími pojmami v tom zmysle, že sú v nich

zhustené ostatné pojmy, teóriu štátu a práva adekvátne charakterizujú a pritom slúžia čo najväčšiemu množstvu ostatných právnych odvetví;

c) napokon v takej miere, v akej tieto pojmy vyjadrujú zákonitosti súvislostí medzi odvetviami právnej vedy i medzi oblasťami, ktoré tieto odvetvia odrážajú (1, s. 21—24).

Ďalej o právno-filozofické skúmanie a zovšeobecňovanie v teórii štátu a práva pôjde tam, kde táto teória analyzuje a určuje vlastnosti jednoty pojmov, podmienok ich vzniku a im zodpovedajúcej jednoty skutočnosti, tam, kde skúma predpoklady a dôsledky tejto jednoty (1, s. 23).

Takto dávajúc odpovede z pozícií marxistickej filozofie, nezabúdala by právna teória ani na formálne aspekty, ktoré dávajú predmety jej skúmania špecifickosť.

\*\*\*

Na záver možno povedať, že keby naša teória štátu a práva nerozoberala nevyhnutné súvislosti s historickým a dialektickým materializmom na filozofickej rovine, hrozilo by jej nebezpečenstvo mechanického preberania záverov a pojmov z tejto filozofie, t. j. nedostatok syntézy všeobecného a konkrétneho v osobitnom. Zužovaním filozofických pojmov a vzťahov, ich nedostatočným prehľbovaním by sa táto teória izolovala od najživotiaschopnejšej filozofie.

Diferencované vysvetľovanie pojmov a súvislostí, ich analýza, rozbor jednotlivých smerov právneho myslenia, etickej problematiky štátu a práva — to všetko dnes charakterizuje našu právnu teóriu a je výsledkom reakcie na objektívne požiadavky spoločnosti. Horizonty jej skúmania treba však ďalej hlbšie, plnšie, v pravom slova zmysle filozoficky rozvíjať.

Takáto právna teória získava väčšiu možnosť, aby v ideovom súboji s buržoáznou filozofiou venovala stále viac pozornosti nie negatívnej, ale tvorivej stránke kritiky, ako aj možnosť pre principiálne, kritické vyrovnanie sa s revizionistickými a oportunistickými názormi, ktoré ju v krízových rokoch 1968—1969 poznamenali.

Bez všestrannej hlbkej filozofickej analýzy právnych problémov nie je možné prichádzať vo vedeckej práci ku skutočne účinným principiálnym záverom ideologického, politického a svetonázorového charakteru.

Nevyhnutnosťou ostáva aj filozofické formovanie socialistických právnikov, odstránenie skepticizmu, pokiaľ ide o závislosť pozitívnych právnych problémov od filozofických názorov. Sprostredkúvanie syntézy poznatkov o štáte a práve, o veľkých filozofických prúdoch v rámci pedagogického procesu by malo mať charakter vecnej a overiteľnej argumentácie a prispievať k myšlienkovému kultúre budúcich právnikov.

## LITERATÚRA

1. KNAPP, V.: Filozofické problémy socialistického práva, Praha 1967.
2. FILKORN, V.: Úvod do metodológie vied, Bratislava 1960.
3. MARX, K.: Úvodník č. 179 „Kölnische Zeitung“. Marx-Engels o náboženstve, Bratislava 1957.

4. OPALEK, K.: Przedmiot prawoznawstwa i problem tzw. plazzyn prawa. Państwo i prawo, 1969, č. 6.
5. DOJČÁK, P.: Právo a sociológia, Bratislava 1967.
6. LUKIČ, R.: Právna filozofia v socialistickej Juhoslávii, Archives de Philosophie du droit, Paris 1970.
7. NASCHITZ, A.: Niekoľko úvah o vzájomnom vzťahu filozofie práva a všeobecnej teórie práva. Aktuelle Probleme der marxistisch-leninistischen Staats und Rechts theorie, Budapest 1968.
8. ZIEMBIŃSKI, Z.: Teoria prawa a szczególowne prawne. Państwo i prawo, 1971, č. 2.
9. POJEZNÁ, A.: K významu axiologie pre vedy o štáte a práve. Právny obzor, 1973, č. 3.
10. NEDBAJLO, P. E.: Predmet marx-leninskej teórie štátu a práva. Aktuelle Probleme (pozn. 7).

## ОБ ОТНОШЕНИИ ФИЛОСОФИИ И ПРАВОВОЙ НАУКИ

Александра Крскова

Правовая наука без всестороннего глубокого философского анализа правовых проблем не может прийти к действительно эффективным заключениям идеологического, политического и мировоззренческого характера.

Вопрос о концепции определения области философско-правового исследования, его отношения к правовой науке, или же к общей марксистско-ленинской теории государства и права все еще остается открытым.

Исходя из взаимоотношения науки (или правовой науки) и философии, мы приходим к интегрирующему решению, объединяющему научные и педагогические критерии, согласно которому марксистская общая теория государства и права должна была бы развивать свое исследование:

1. в аспекте теоретико-правовом и
2. в аспекте философском.

Выделение философского аспекта в рамках этой теории обосновано специфичностью как материального, так и формального предмета философско-правового исследования.

## ÜBER DAS VERHÄLTNIS ZWISCHEN PHILOSOPHIE UND RECHTSWISSENSCHAFT

Alexandra Krsková

Ohne eine allseitige tiefgehende philosophische Analyse von Rechtsproblemen ist es nicht möglich in der Rechtswissenschaft zu tatsächlich wirksamen, prinzipiellen Schlüssen ideologischer, politischer und weltanschaulicher Natur zu gelangen.

Die Frage nach einer konzeptionellen Abgrenzung des Gebiets rechtsphilosophischer Untersuchung, ihr Verhältnis zur Rechtswissenschaft, bzw. zur allgemeinen marxistisch-leninistischen Staats- und Rechts-theorie, ist noch immer offen.

Aus dem wechselseitigen Verhältnis zwischen Wissenschaft (bzw. Rechtswissenschaft) und Philosophie ausgehend gelangen wir zu einer integrierenden, wissenschaftliche und pädagogische Kriterien vereinigenden Lösung, der zufolge die marxistische allgemeine Staats- und Rechtstheorie ihre Untersuchungen entwickeln sollte:

1. vom theoretisch-rechtlichem Aspekt,
2. vom philosophischen Aspekt.

Die Ausklammerung des philosophischen Aspekts im Rahmen dieser Theorie ist sowohl durch die Besonderheit des materiellen, wie auch des formalen Objekts der rechtsphilosophischen Untersuchung begründet.